

<https://doi.org/10.62837/2025.10.222>

HƏSƏNOVA-ORUCOVA VÜSALƏ
Bakı Dövlət Universiteti
E-mail: vusalehasanova@bsu.edu.az

AZƏRBAYCAN VƏ KOREYA DİLLƏRİNDƏ YİYƏLİK HALIN İFADƏ VASİTƏSİNİN MÜQAYİSƏLİ TƏDQIQI

Açar sözlər: Koreya dilində ismin hal kateqoriyası, Koreya dilində ismin yiyəlik halı, Azərbaycan dili və Koreya dilinin müqayisəsi, ekvivalent

Keywords: Case category of the noun in Korean language, possessive case of nouns in Korean, comparison of Azerbaijan and Korean language, auxiliary particles in Korean language, equivalent preposition

Ключевые слова: Падежная категория существительного в корейском языке, Притяжательный падеж существительных в корейском языке, сравнение азербайджанского и корейского языков, вспомогательные частицы в корейском языке, эквивалентный предлог

Xülasə

Bu məqalədə Azərbaycan və Koreya dillərində ismin yiyəlik hal kateqoriyasının müayisəli tədqiqi aparılmış, hər iki dildə yiyəlik halın oxşar və fərqli cəhətləri araşdırılmışdır. Hər iki dil eyni kökdən törəsə də, Azərbaycan dili Türk dilləri ailəsinin Oğuz qrupuna aid olduğu halda Koreya dili ayrıca Koreya dili qrupuna daxildir. Buna görə bu dillərin quruluşunda oxşar cəhətlər olmaqla yanaşı fərqli cəhətlər də çoxdur. Xüsusilə morfolojiya bölməsində nitq hissələrinin təsnifi və cümlədə rolu baxımından fərqli cəhətlər özünü daha çox biruzə verir. Beləki, Koreya dilindən fərqli olaraq Azərbaycan dilində yiyəlik hal şəkilçisi ilə yanaşı mənsubiyyət şəkilçisində mövcuddur həmçinin 4 formada işlədilir. Koreya dilində yiyəlik hal şəkilçisi bir formada yazılır və çox zaman ixtisara düşə bilər. Hər iki dilin hal kateqoriyası ilə bağlı ən böyük fərqlərdən biri isə Azərbaycan dilində hal şəkilçisi qrammatik vahid olub sözün formasını dəyişir və leksik mənaya malik olmadığı halda, Koreya dilində qrammatik mənaya malik olan hal kateqoriyası nitq hissəsinin bir növü olaraq təsnif edilir və Koreya dilində “cosa” adlanan nitq hissəsinin tərkibində öyrənilir.

1. Giriş

Azərbaycan dili və Koreya dili eyni dil ailəsinə, yəni Altay dil ailəsinə mənsubdur. Hər iki dil eyni kökdən törədiyinə görə qrammatik baxımdan bir çox ortaq cəhətləri vardır. Lakin Azərbaycan dili Türk dilləri ailəsinin Oğuz qrupuna aid olduğu halda Koreya dili ayrıca Koreya dili qrupuna daxildir. Buna görə bu dillərin quruluşunda oxşar cəhətlər olmaqla yanaşı fərqli cəhətlər də çoxdur. Xüsusilə

morfologiya bölməsində nitq hissələrinin təsnifi və cümlədə rolu baxımından fərqli cəhətlər özünü daha çox biruzə verir. Nitq hissələrinin təsnifinə nəzər yetirdikdə Azərbaycan dilində əsasən köməkçi nitq hissələri və hal şəkilçilərinə uyğun olan Koreya dilində əsas nitq hissəsi hesab olunan “cosa”¹-nin tədrisi daha çox çətinlik törədir. Xüsusilə də “cosa”-nın bir növü olan “hal kateqoriyası” Azərbaycan dili ilə müqayisədə fərqləri çox olduğundan və bu mövzu üzrə tədqiq etməyi qərara aldım. Bundan başqa “cosa”-nın yalnız təsnifi deyil, həmçinin işlənmə məqamları da fərqli olduğundan azərbaycanlı tələbələr bu qrammatikadan istifadə edərkən çətinlik çəkirlər. Beləki, adlıq hal kateqoriyasının bir çox dünya dillərinin qrammatikasında göstəricisi olmasa da, Koreya dilində belə bir şəkilçinin olması diqqət çəkən məqam olub tədqiq edilməyə ehtiyac duyulur. Bundan başqa adlıq halı əvə edə biləcək bir çox əlavə ədatların olması da çaşdırıcı məqam olduğundan bu məqalədə bəhs ediləcək. Məsələn: Azərbaycan dilində “은/는” kimi cümləyə müxtəlif mənə çalarları qatan ədat olmadığından, azərbaycanlı tələbələr bu kimi cosaların istifadəsində çətinlik çəkirlər.

1.1. Koreya və Azərbaycan dillərində nitq hissələrinin təsnifi

“Köməkçi cosa”-nı araşdırmazdan əvvəl Koreya dilində və Azərbaycan dilində nitq hissələrinin təsnifinə nəzər yetirməyə ehtiyac vardır. Çünki hər iki dildə köməkçi nitq hissəsinin təsnifi və bölgü prinsipləri fərqlidir. Koreyanın dilçi alimlərinin araşdırmalarına əsaslanaraq XX əsrin əvvəllərində “cosa” müxtəlif alimlərin təsnifatında əsas nitq hissəsi deyil hal şəkilçisi olaraq kateqoriyalaşdırılmış digər “bağlayıcı və köməkçi cosa”lar isə xüsusi nitq hissəsi adı altında birləşdirilmişdir. Kim Qyuşiq (1908~1909) ə əsaslanaraq “cosa”-nı ismin hal şəkilçisi olaraq təqdim etmiş, bundan əlavə Conq Ryolmu(1946), Canq Hail(1947) kimi dilçi alimlər də cosa-nı əsas nitq hissəsinin növünə daxil etməmişdir. Nam Qunqok(1913) da “hal kateqoriyası cosa” larını şəkilçi olaraq, yerdə qalan cosaları isə “qoşma”(후치사) olaraq təsnif etmişdir. “Cosa”-nın bu cür təsnifi Azərbaycan dilindəki nitq hissələrinin təsnifinə daha yaxın olduğunu demək olar. Lakin 1963-cü ildə çap olunmuş “Ümumi Orta Məktəb Qrammatikası”² (학교문법통일안) dərsliyinə əsaslanaraq əsas nitq hissələri 9 növə bölünmüş və “cosa” da əsas nitq hissəsi olaraq kateqoriyalaşdırılmışdır.

Cədvəl 1. Koreya dilində nitq hissələrinin təsnifi

Forma (형태)	Funksiya (기능)	Məna (의미)
	İsim və isimləşən sözlər	İsim (명사)

¹ Azərbaycan dilində “Cosa” terminin tam olaraq qarşılığı olmadığından və bu termin adı altında müxtəlif qrammatik komponentlər birləşdiyindən bu məqalədə terminin adı olduğu kimi istifadə olunacaq.

² 최현배(1961), 『우리말본』, 연세대학교 출판문화원, 2012

Dəyişilən(불변어)	(체언)	Əvəzlik (대명사)
		Say (수사)
	Təyin edən sözlər (수식언)	Sifət (관형사)
		Zərf (부사)
	Azad sözlər(독립언)	Nida (감탄사)
	Əlaqə yaradan sözlər (관계언)	Cosa (조사)
Dəyişilməyən(가변어)	Feillər (용언)	Hərəkət feilləri (동사)
		Təsviri feillər (형용사)

Azərbaycan dilində nitq hissələrinin təsnifinə nəzər yetirsək 1956-cı ilə qədər bütün məktəb dərsliklərində nitq hissələrinin 9 növü göstərilmiş əsas nitq hissələri 6 (isim, sifət, say, əvəzlik, feil, zərf) və köməkçi nitq hissələri 3 (qoşma, bağlayıcı, nida) növə bölünmüşdür. Hüseyinzadə ilk dəfə olaraq “Müasir Azərbaycan dili” kitabının 1954-cü il nəşrində köməkçi nitq hissələrinin növünə ədatı, 1963-cü il nəşrində isə modal sözləri əlavə etmişdir. Kazımov (2014)a əsaslanaraq Azərbaycan dilində sözlər leksik-qrammatik mənasına, morfoloji əlamətinə və sintaktik vəzifəsinə görə 11 nitq hissəsinə - 6 əsas 5 köməkçi nitq hissələrinə bölünür.

Cədvəl 2. Azərbaycan dilində nitq hissələrinin təsnifi

Leksik-qrammatik məna Morfoloji əlamət Sintaktik vəzifə		Qrammatik məna	
Əsas nitq hissələr i	İsim	Köməkçi nitq hissələri	Qoşma
	Sifət		Ədat
	Feil		Bağlayıcı
	Say		Modal sözlər
	Zərf		Nida
	Əvəzlik		

1.2. Hər iki dildə yiyəlik hal kateqoriyası

Azərbaycan dilində ismin yiyəlik halı yiyəlik sahiblik aidlik bildirir və adətən birlikdə söz birləşməsi tərkibində işlənir. Mənsubiyyət əlaqəsinin yaranması üçün sahib şəxs bildirən sözlər yiyəlik halda olur, mənsub əşya bildirən sözlər mənsubiyyət şəkilçisi qəbul edir. Azərbaycan dilində yiyəlik hal və mənsubiyyət şəkilçisinin şəxslərə görə müxtəlif formaları mövcuddur. Koreya dilində yiyəlik hal “təsriyyəci hal “관형격” (kvanyonqyoq) adlanır və cümlədə təyin edən və təyin olunan yəni modifikator və modifikasiya edilən söz əlaqəsi olduğundan ayrı ayrılıqda cümlə üzvü kimi təhlil edilir. Korey dilində yiyəlik hal şəkilçisinin

qrammatik göstəricisi “ıy” (의) şəkilçisi olub tələffüz zamanı “e” kimi səslənir. Koreya dilində mənsubiyyət şəkilçisi mövcud deyil və bütün şəxslərdə yiyəlik hal şəkilçisi eyni formada artırılır.

Cədvəl 3. Azərbaycan və Koreya dillərində yiyəlik hal

인칭 소유 대명사 Şəxs əvəzliləri	속격 접사 Yiyəlik hal şəkilçisi	소유 표지 Mənsubiyyət	아제르바이잔어 예시 Azərbaycan dili nümunə	한국어 번역 Koreya dilində tərcüməsi
1 인칭 단수 1-ci şəxsin təki	-im ⁴	-(i)m ⁴	mən <u>im</u> anam mən <u>im</u> qardaş <u>ım</u>	나의 어머니 나의 형제
2 인칭 단수 2-ci şəxsin təki	-in	-(i)n ⁴	sən <u>in</u> anan sən <u>in</u> qardaş <u>ın</u>	너의 어머니 너의 형제
3 인칭 단수 3-cü şəxsin təki	-(n)in ⁴	-(s)i ⁴	onun anası onun qardaşı	그의 어머니 그의 형제
1 인칭 복수 1-ci şəxsin cəmi	-im ⁴	-(i)miz ⁴	biz <u>im</u> anamız biz <u>im</u> qardaş <u>ımız</u>	우리의 어머니 우리의 형제
2 인칭 복수 2-ci şəxsin cəmi	-in	-(i)niz ⁴	siz <u>in</u> ananız siz <u>in</u> qardaş <u>ınız</u>	너희들의 어머니 너희들의 형제
3 인칭 복수 3-cü şəxsin cəmi	-(n)in ⁴	-ləri ² -(s) i ⁴	onların anaları onların anası onların qardaşları onların qardaşı	그들의 어머니 또는 어머니들 그들의 형제 또는 형제들

Yuxarıdakı cədvəldə görüldüyü kimi Koreya dilində bütün şəxslərdə şəxs əvəzliyi yalnız “ıy” (의) şəkilçisini qəbul etmişdir. Bundan başqa Koreya dilində

cümlədə yiyəlik hal şəkilçisi qəbul edən söz ismi təyin edir və cümlədə təyin rolunda çıxış edir.

Azərbaycan dilində ismin yiyəlik halının iki forması vardır.

1. Müəyyənlik bildirən yiyəlik hal
2. Qeyri müəyyənlik bildirən yiyəlik hal

Müəyyənlik bildirən yiyəlik halda olan sözlər müəyyən, konkret şəxsi, əşyanı, qeyri-müəyyənlik bildirənlər isə qeyri müəyyən, ümumi şəxsi əşyanı bildirir. Məsələn, pəncərənin pərdəsi, uşağın papağı, qadının geyimi, yayın istisi, dağın havası kimi birləşmələrin birinci tərəfində konkret və müəyyən şəxsdən, əşyadan söhbət gedir. Həmin birləşmələri, yiyəlik halın şəkilçisini ataraq, pəncərə pərdəsi, uşaq papağı, qadın geyimi, yay istisi, dağ havası şəklinə salsaq, ümumilik və qeyri müəyyənlik mənası yaranacaqdır.

Qeyri müəyyənlik bildirən yiyəlik halda olan sözlərdən sonra birbaşa 3-cü şəxs mənsubiyyət şəkilçili sözlər işlənir və bu əlaqə heç vaxt pozulmur. Məsələn ceyran sürüsü, iş adamı, dağ qartalı və.s.³ Azərbaycan dilində olduğu kimi Koreya dilində də qeyri müəyyənlik bildirən yiyəlik hal mövcuddur. Əsasən isim və isim arasında yiyəlik mənsubluq münasibəti zaman yiyəlik hal şəkilçisi olan “iy” (의) ixtisara düşə bilər. Lakin şəxs əvəzliyi və isim arasında yiyəlik mənsubluq əlaqəsi zamanı yiyəlik hal şəkilçisi ixtisara düşə bilmir. Məsələn: 친구(의) 집 “çinque cib” (dostumun evi), 의자 (의) 옆에 “ıycaə yope” (stulun yanında) Bu iki nümunədə hər iki sözdə yiyəlik hal şəkilçisi rahatlıqla ixtisara salına bilər. Bu zaman Koreya dilində daha təbii və işlək formaya çevrilir. Yəni 친구 집 “çinque cib” (dost evi), 의자 옆에 “ıyca yope” (stul yanında) kimi istifadə olunduqda Koreya dilində daha təbii səslənir.

Ədəbiyyat

Azərbaycan dili

Cabbarzadə, İ.X.(1959), Müasir Azərbaycan Dilində İsmi Halları, S.M. Kirov adına Azərbaycan dövlət universiteti Filologiya elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya işi.

Hüseynzadə, M.(2007), Müasir Azərbaycan Dili III hissə, Morfologiya, Şərq-Qərb, Bakı.

Xəlilov, B.(2007), Müasir Azərbaycan Dilinin Morfologiyası I hissə, Elm.

Seyidov, Y.(2011), Azərbaycan Dilinin Qrammatikası, Morfologiya, Baku University, Baku.

Quliyev, H. K.(1980), Müasir Azərbaycan Dili, Morfologiya, Elm.

Quliyeva, M.(2012), Nitq Hissələrinin Təsnifi Prinsipləri, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Filologiya elmlər namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün dissertasiya işi.

³ Q.Ş. Kaızmov “Müasir Azərbaycan dili” Elm və təhsil 2014, səh 76

Abdullayeva. G.(2013), Müasir Azərbaycan dili II, Elm və təhsil
Kaızmov. Q. Ş (2014) “Müasir Azərbaycan dili” Morfologiya, Elm və təhsil
K.Mammadova(2015), “ Koreya və Azərbaycan dillərində “Yer” bildirən hal
şəkilçilərinin müqayisəli tədqiqi”, Soqanq Universiteti
U.Mammadova(2014), “Koreya və Azərbaycan dillərində hal şəkilçilərinin
müqayisəli tədqiqi”, Yonsei Universiteti

Koreya dili

최현배(1961), 『우리말본』, 연세대학교 출판문화원, 2012

남기삼.고영근(1985/1993), 『표준국어문법론』, 탐출판사

최형용(2013), 『한국어 형태론의 유형론』, 박이정

최형용(2016), 『한국어 형태론』, 역락

국립국어원(2005), 『외국인을 위한 한국 문법1』, 커뮤니케이션북스

국립국어원(2005), 『외국인을 위한 한국 문법2』, 커뮤니케이션북스

고영근.구본관, 2009, 『우리말 문법론』, 집문당

고등학교문법(2002), 교육도서출판사

Г. О. Вюсале

СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ ВЫРАЖЕНИЯ РОДА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ И КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Резюме

В азербайджанском языке родительный падеж выражает принадлежность и отношение. Главное существительное получает обязательный показатель принадлежности (-ın, -in, -un, -ün) и чаще всего используется в составе словосочетаний. Существуют определённая и неопределённая формы родительного падежа. Определённая форма указывает на конкретное лицо или предмет, а неопределённая – на общий, неконкретный объект. После слов в неопределённой форме обязательно идёт показатель принадлежности 3-го лица.

Например:

- Рəncəгənin рərdəsi – определённая форма
- Рəncəгə рərdəsi – неопределённая форма

Родительный падеж в корейском языке

В корейском языке родительный падеж выражается через 관형격 조사 (атрибутивный падеж / kvanyonkyoq). Для всех лиц используется один и тот же показатель “의” (iy), произносимый как “e”. Модификатор и модифицируемое слово вместе образуют определяющую фразу в предложении.

Между существительными родительный падеж может быть сокращён для более естественного звучания:

- 친구 집 (друг дом) – “의” опущен

Но между местоимением и существительным сокращение невозможно:

- 나의 집 (мой дом)

Сравнительные особенности

В азербайджанском языке родительный падеж изменяется по лицам и может выражать определённую или неопределённую. В корейском языке показатель “의” одинаков для всех лиц и всегда сохраняется перед местоимением. В азербайджанском родительный падеж является частью синтаксического элемента, в корейском – модификатор выполняет функцию определения.

V. Hasanova Orujova

COMPARATIVE STUDY OF THE EXPRESSION OF THE GENDER CASE IN THE AZERBAIJAN AND KOREAN LANGUAGES

Summary

In Azerbaijani, the possessive case (*iyəlik halı / genitive*) expresses ownership and belonging. The head noun receives a mandatory possessive suffix (-ın, -in, -un, -ün) and usually appears in a noun phrase. There are definite and indefinite forms: the definite form indicates a specific person or object, while the indefinite form refers to a general, non-specific entity. In the indefinite form, a 3rd-person possessive suffix always follows. Examples:

- Pəncərənin pərdəsi – definite form
- Pəncərə pərdəsi – indefinite form

Possessive case in Korean

In Korean, possession is expressed through *관형격 조사* (attributive case / *kvanyonkyoq*). The possessive marker “의” (*iy*) is used for all persons, pronounced as “e”. The modifier (owner) and the modified noun together form a determining phrase in the sentence. Between nouns, the possessive marker can be omitted for more natural phrasing: 친구 집 (friend house) – marker “의” omitted. However, between a pronoun and a noun, the marker cannot be omitted: 나의 집 (my house)

Comparative features

In Azerbaijani, the possessive case varies by person and expresses definite or indefinite possession, integrating with the main syntactic element. In Korean, the marker “의” is identical for all persons, and the modifier functions as a determiner in the sentence. Both languages allow possession between nouns, but omission of the marker is only possible in Korean.

Rəyçi: professor Oqtay Cəlilbəyli